ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ

Абрамова І. В., к.е.н., доцент

Постановка проблеми. Незважаючи на відносно молодий вік кредитно-кооперативного руху в Україні, діяльність кредитних спілок з кожним роком привертає дедалі більше уваги як з боку науковців, так і з боку населення. Особливо актуальною стала проблема розвитку цього руху в період економічної кризи, адже за останні роки діяльність кредитних спілок пережила низку трансформацій економічного і законодавчого характеру [10, с.12]. Сьогодні розвиток національних кредитних спілок відбувається в умовах фінансової нестабільності, недосконалості законодавства, зниження платоспроможності та довіри населення до фінансово-кредитних установ, що вказує на необхідність вдосконалення їхнього функціонування на фінансовому ринку.

Аналіз останніх досліджень. Вагомий внесок у дослідження проблем кредитно-кооперативного руху в Україні зробили такі вчені як В. Зіновчук, М. Малік, Л. Молдаван, А. Пантелеймоненко, Ю. Ушкаренко та ін. Різноманітним аспектам наукових розробок з питань функціонування кредитних спілок присвячені праці таких українських вчених як С. Бебенко, В. Гончаренко, П. Маковський, О. Кузьмін, Г. Партин, В. Пластун та ін.

Г. Терещенко одним із перших зробив значний внесок у розробку питань стосовно організації кредитних спілок за кооперативними принципами [8]. Т. Тернівський значну увагу приділив дослідженню сучасних тенденцій розвитку кредитних спілок і визначенню пріоритетних напрямів їхньої діяльності у майбутньому [9]. А. Пожар розкрив актуальні питання та проблеми діяльності кредитних спілок в умовах економічної кризи та звернув

особливу увагу на шляхи виходу з кризового стану і підвищення довіри населення до діяльності кредитних спілок в Україні [10]. Водночас, наразі, не всі питання, пов'язані з діяльністю кредитних спілок є достатньо вивченим і вирішеними, що вказує на необхідність проведення окремого дослідження у зазначеному напрямі.

Мета, об'єкт та методика дослідження. Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування особливостей розвитку кредитних спілок та визначення перспектив їх діяльності в Україні. Об'єктом дослідження є процес розвитку кредитних спілок в Україні.

Теоретичний аналіз порушених в дослідженні питань було здійснено за загальнометодологічною схемою системного підходу, відповідно до якої у всякому явищі, що розглядається, обґрунтовуються чинники його системної цілісності, структурно-функціональної організації, інтеграції в систему більш високого порядку. Для вирішення окремих завдань використовувалися: абстрактно-логічний метод; метод синтезу; метод порівняльного аналізу; розрахунково-конструктивний метод та метод аналогії; статистико-економічний та графічний методи тощо.

Результати дослідження. В Україні діяльність кредитних спілок регулюється Законом України "Про кредитні спілки", відповідно до якого кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки. Діяльність кредитних спілок ґрунтується на принципах добровільність вступу та свободи виходу з кредитної спілки, рівноправності членів кредитної спілки, самоврядування та гласності [1].

Кредитні спілки створюються на підставі рішення установчих зборів. Чисельність засновників (членів) кредитної спілки не може бути менше ніж 50 осіб, які повинні бути об'єднані за однією з таких ознак: мати спільне місце роботи чи навчання; належати до однієї місцевої профспілкової організації; проживати в одному селі, селищі, місті, районі або області [1].

Згідно законодавства кредитна спілка може здійснювати такі види діяльності: прийняття вступних, пайових, добровільних та інших внесків своїх членів; залучення на договірних умовах внески своїх членів на депозитні рахунки як у готівковій, так і в безготівковій формі (зобов'язання кредитної спілки перед одним своїм членом не можуть перевищувати 10 % від загальних зобов'язань кредитної); надання кредитів своїм членам в готівковій та безготівковій формі (отримувати кредити від імені членів кредитної спілки можуть також фермерські господарства та приватні підприємства, які знаходяться у їх власності). Розмір кредиту, наданого одному члену кредитної спілки, не може перевищувати 20 % від капіталу кредитної спілки; надання поручительств щодо виконання членом кредитної спілки зобов'язань перед третіми особами; розміщення тимчасово вільних коштів на депозитних рахунках в установах банків, придбання державних цінних паперів; залучення на договірних умовах кредитів банків та кредитів інших установ виключно для надання кредитів своїм членам (при цьому загальна сума залучених коштів не може перевищувати 50 % вартості загальних зобов'язань та капіталу кредитної спілки на момент залучення) [1].

Фінансовий характер діяльності кредитної спілки робить її схожою до інших учасників фінансового ринку, зокрема банків. Проте між цими структурами є багато як спільного, так і відмінного. Спільним є те, що і банки, і кредитні спілки на ринку діють як фінансові посередники, створені для задоволення потреб споживачів у фінансових ресурсах. Вони мають можливість акумулювати кошти від тих, хто в даний момент має їх надлишок і передавати тим, хто відчуває нагальну потребу у фінансових ресурсах. Принциповою відмінністю між цими структурами є мета діяльності кожної з них: отримання прибутку для банку і надання фінансових послуг для кредитної спілки.

Кредит у кредитній спілці можуть отримати лише її учасники, тому можна відмітити ще одну специфічну рису – всі клієнти спілки є її учасниками. Саме тому кінцевою метою діяльності кредитної спілки є не одержання прибутку від наданих послуг, а самі послуги, що надаються членам спілки. Надання послуг відбувається на рівні максимально наближеному до собівартості, яка забезпечує витрати на формування фондів та нарахування відсотків на внески членів кредитної спілки.

Новітня історія розвитку кредитних спілок в Україні розпочалася у 1993 р. з указу Президента України, яким було затверджено "Тимчасове положення про кредитні спілки в Україні". В 2002 р. набрав чинності Закон України "Про кредитні спілки", який забезпечив правове поле діяльності цих установ. За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг на кінець 2012 р. кількість кредитних спілок становила 617 одиниць, що на 4 одиниці більше за показник попереднього року (рис. 1).

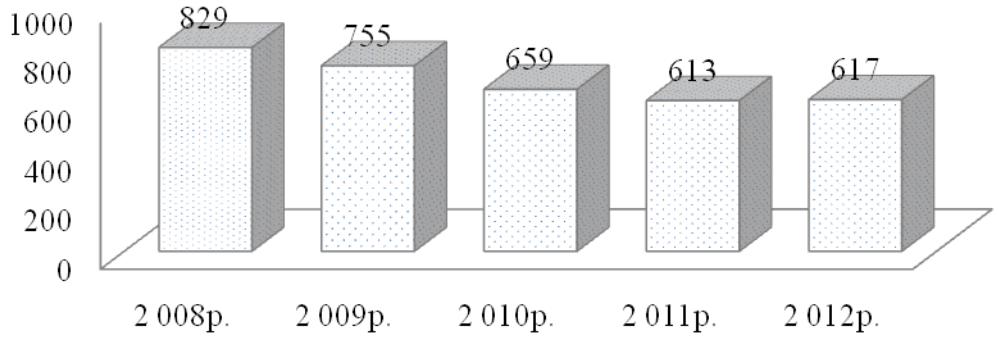

Рис. 1. Кількість кредитних спілок.
Джерело: дані Нацкомфінпослуг // http://www.nfp.gov.ua›content

Попри незадовільні результати діяльності кредитних спілок впродовж 2008-2011 р. (скорочення кількості кредитних спілок, а також кількості членів кредитних спілок, уповільнення рівня ділової активності, зниження темпів приросту основних показників діяльності) у 2012 р. вони спромоглися залучити до свого портфелю понад 2,8 млрд грн та об'єднати понад 1 млн громадян України. Загальний обсяг капіталу кредитних спілок на початок 2012 р. становив 942,9 млн грн. Найбільшу питому вагу в його структурі (62,4%) становив пайовий капітал у розмірі 588,1 млн грн.

За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг на початок 2012 р. внески (вклади) членів кредитних спілок на депозитні рахунки становили 1185,5 млн грн та зменшилися на 39,0 % в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. Проте вже до кінця 2012 р. спостерігалося їх незначне підвищення та поступова стабілізація.

Враховуючи загальне зменшення кількості членів кредитних спілок за 2009-2011 рр. з 2190,3 до 1062,4 тис осіб, в тому числі кількості позичальників з 423,6 тис осіб до 249,3 тис. осіб, спостерігалося зменшення обсягів наданих кредитів. Водночас, вже на початок 2012 р. членам кредитних спілок було видано на 8,6 % більше позик, ніж за аналогічний період попереднього року. У цілому, загальна сума заборгованості 249,3 тис членів кредитних спілок, які мали діючі на початок 2012 р. кредитні договори, становила 2237,4 млн грн, тобто в середньому кожен член-позичальник кредитної спілки на кінець періоду мав 9 тис грн боргу за кредитом.

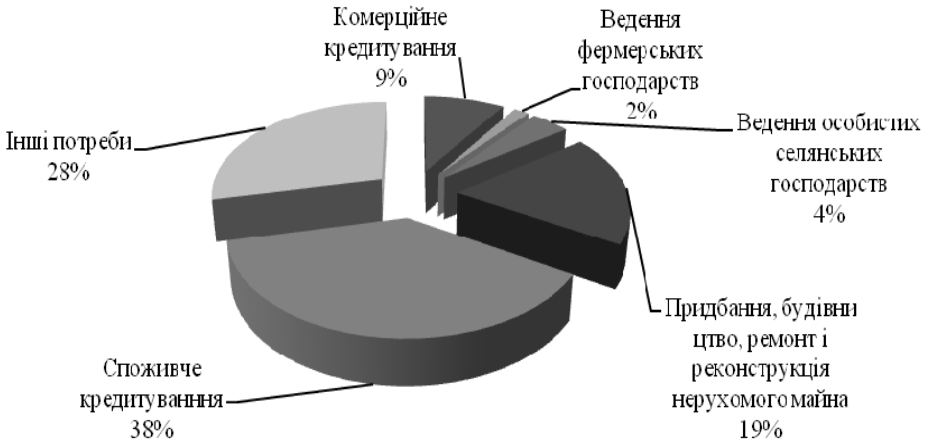

Рис. 2. Структура виданих кредитними спілками кредитів за видами, 2012 р.
Джерело: дані Нацкомфінпослуг // http://www.nfp.gov.ua›content

Як видно з рис. 2, найбільший попит мають споживчі кредити, кредити на інші потреби, а також кредити на придбання, будівництво, ремонт та реконструкцію нерухомого майна. Відносно незначним попитом у 2012 р. користувалися кредити на ведення фермерських господарств та особистих селянських господарств. Водночас, кредитні спілки, враховуючи низьку платоспроможність позичальників, значно зменшили обсяги кредитування, ввели більш жорсткі умови для надання кредитів та санкції в разі неповернення їх позичальниками.

Висновки. Проведене дослідження надало можливість встановити, що основні проблеми у розвитку системи кредитної кооперації в Україні пов'язані із необхідністю підтримання платоспроможності та ліквідності кредитних спілок за умови виникнення системних фінансових криз або суттєвих змін ринкової кон'юнктури, а також у необхідності забезпечення діяльності кредитних спілок у відповідності з міжнародними кооперативними принципами та запровадженні ефективних механізмів захисту прав їх членів. Вирішення зазначених проблем полягає в удосконаленні законодавства, підвищенні рівня захисту майнових прав членів установ, сприянні розвитку довгострокового кредитування, забезпеченні фінансової надійності та платоспроможності спілок, створенні умов для формування необхідної інфраструктури системи кредитної кооперації, поінформованості населення про діяльність фінансових установ, підготовці для ринку кооперативного кредитування висококваліфікованих фахівців тощо.

Джерела використаної інформації

1. Про кредитні спілки: Закон України від 20.11.2001 р. № 2908-III [Електронний ресурс] редакція від 07.07.2011 р. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2908-14

2. Про затвердження плану заходів щодо врегулювання проблемних питань кредитної кооперації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.06.2011 р. № 580-р. [Електронний ресурс] редакція від 28.03.2012 р. - Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/580-2011-р

3. Про внесення змін до концепції розвитку системи кредитної кооперації: Постанова Кабінету Міністрів України за станом від 07.06.2006 р. № 321-р [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/321-2006-р

4. Вишневський І.І. Програма захисту вкладів: мінімум ризиків, максимум вигод [Електронний ресурс] / І.І. Вишневський // Віче. - 2012. - Режим доступу: http://www.viche.info/journal/3199/

5. Дацюк Л. Село врятує кредитна спілка [Електронний ресурс] / Л. Дацюк // Урядовий кур'єр. - 2011. - Режим доступу: http://ukurier.gov.ua/uk/articles/selo-vryatuye-kreditna-spilka/

6. Звітність Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nfp.gov.ua›content…zviti-nackomfinposlug.html

7. Ільченко Л.В. До проблеми використання потенціалу кредитних спілок у забезпеченні економічного зростання: сучасна практика і реалії України / Л.В. Ільченко // Економіка та держава. - 2009. - № 1. - С. 66-69.

8. Терещенко Г. М. Перспективи розвитку кредитних спілок / Г.М. Терещенко // Фінанси України. - 2009. - №5. - С. 87-94.

9. Тернівський Т. Кредитні спілки під час кризи / Т. Тернівський // Українська перспектива. - 2010. - № 25. - С. 4.

10. Пожар А. Формування сервісної інфраструктури системи кредитної кооперації на регіональному рівні / А. Пожар // Світ фінансів. - 2007. - № 3. - С. 12.